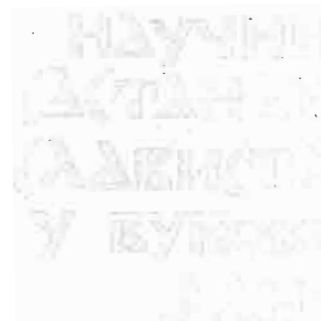

БЕОГРАД

12–15. IX 2007.

ГРАМАТИКА И ЛЕКСИКА –
ДЕСКРИПТИВНИ И НОРМАТИВНИ
ПРИСТУП

БЕОГРАД, 2008.

37 / 1

Снежана Петровић
Београд

**БИТИСАТИ – „НЕСТАТИ” ИЛИ „ПОСТОЈАТИ”?
ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ, ЛЕКСИКОГРАФСКИ ТРЕТМАН
И САВРЕМЕНА ПРАКСА¹**

У раду се анализира историјски развој значења и лексикографски третман у описним речницима глагола битисати „проћи, нестати” и „постојати”. Даје се дојуна етимолошком тумачењу шурцизма битисати „проћи” и разматрају се етимолошки и етимолошки узроци стварања глагола битисати у значењу „постојати, трајати”, као и аргументи у вези ширења ових глагола као две засебне лексеме у речницима.

У српском језику глагол *биитисати* посведочен је у два супротна значења: „проћи, нестати” и „постојати, трајати, живети”. Различита тумачења ове појве условила су да сам глагол на изврстан начин постане лексикографски, лексиколошки, етимолошки, па донекле и нормативистички проблем. У покушају да укажемо на главне аспекте тих проблема, као и на предлоге одговарајућих решења, пре свега са лексикографског становишта, почећемо од првог лексикографског извора који га бележи, Вуковог *Рјечника*.

Потврде из лексикографских извора

Прву писану потврду глагола *биитисати* даје Вук, још у издању свог *Рјечника* из 1818. године, у значењу „проћи” и у изразу *било и биитисало, њ.ј. било, ња и њрошло*. Ова потврда значајна је не само због хронолошког и ареалног датирања², него и стога што Вук наводи овај глагол у изразу *било и биитисало*, у коме ће се, у значењу „проћи, нестати”, готово искључиво јављати и у каснијим лексикографским изворима. Управо је тај израз оно што ће га дистинктивно обележити и издвојити (употребом, поред значења) од хомонима

¹ Овај чланак је резултат рада на пројекту бр. 148004 „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*” који у целини финансира Министарство науке Републике Србије.

² У овом издању *Рјечника* Вук је наводио потврде из свог родног говора Тршића и околине.

или самог његовог супротног значења, ту су мишљења подељена, „трајати, постојати”. Овај Вуков пример, као једини, бележи и РЈА.

Поред Вукових потврда, из 19. века су и неки примери забележени у Бенешифевом *Рјечнику хрватскога књижевнога језика од Прејорода до И. Г. Ковачића*. У овом се извору за глагол *бијисајти* даје само значење „постојати”, а уз напомену о турском пореклу стоји и да турски глагол има супротно значење – „проћи, пропасти”. Међутим, примери у самој одредници показују да се и код хрватских писаца овај глагол користио у оба значења:

„**проћи**”: Било и битисало, то јест, не има га више 1861 Вебер-Ткалчевић, Тако кажу, било и битисало 1867 Стојановић, Крај цесте сједе кнезови и војводе, поред грабе краљевски слијепци са мјесечинастим челом и боговским брадама, причајући о ономе, што је некад било и битисало Матош,

„**постојати, живети**”: Не вјерујете, да битише Бог? Ковачић, Приступит ће здушна хрпа ученика да сахране мирис што већ не битише Ујевић [...] Све оне милијарде парасита, што на стаблу битишу, не могу да успоре и зауставе растења Крлежа (Benešić).

Из ових примера јасно се види хронолошка раслојеност значења – из 19. века значење „проћи”, из 20. „постојати, живети”, као и претежна употреба глагола *бијисајти* у значењу „проћи” у фрази *било и бијисало*.

Лексикографски извори из 20. века глагол *бијисајти* бележе углавном у оба значења.

РСА, тако, има две одреднице, *бијисајти*¹ и *бијисајти*². За *бијисајти*¹ имрф. наводи се значење „живети, постојати, бити; животарити”: Осјећао је, да истодопце с грубим материјалним свијетом битише ... љепши свијет духа Вјенцеслав Новак, *Тешки живојити, црпцице и сајире*, Загреб 1911: 124, Све што је битисало на територији дубровачкој живело је у страху Александар Видаковић, *Марин Сорјо*, роман, Београд 1936: 401, Раг до истријебљења свега што дише и битише Мато Ханжековић, *Господин човек*, Загреб 1932: 187, У кршевима црногорским битише, удаљен од тековина културе Мићун М. Павићевић, *Црногорци у њричама и анејдојама*, књ. 22, Београд, Херцеговини–Котор, Загреб, 1928–1940: 10.

У оквиру одреднице *бијисајти*² издвојено је четири значења: „1. проћи, минути”, „2. угинути, умрети, пропасти”, „3. свршити, обавити” и „4. упропастити, уништити”:

*бијисајти*² рф. (тур. *bitmek*) „1. проћи, минути” (вар. *бајисајти*²)³
Било и битисало НПосл Вук, Кад је пола ноћи битисало, Тада бега ждрака ошинула НП Хрватска, Па што било то и битисало, Ни на ум нам више није пало Бранко Радичевић, Та благословена времена за вас била су и битисала Самоуправа, лист Радикалне странке, 1903, Било па прошло! Битисало – па се спомињало! Анте Ковачић, *У рејисцрајурџи*, Загреб 1919, 2. „угинути, умрети, пропасти” Најљућа је

³ Овде поменути облик *бајисајти* „проћи, минути” у изразу: Што је било – било, било и битисало! Невесиње, Заглавак (РСА) последица је укрштања са глаголом *бијисајти* у истом значењу и изразу. Глагол *бајисајти* такође је турског порекла, од *batmak* „потопити, потонутти, пропасти” (ЕРСЈ 2: 246).

шарена гуја, па жута гуја. Кад инсана уједу, онда битише Високо, И виђоше да су битисали. Плећи даше, а бжежати сташе НП Вук, Јелисије бисер сије, да не би бисера, битиса по села (жито) НЗаг, Стојан Новаковић, Београд 1877, 3. покр. „свршити, обавити”: И тако Имише-ханума ништа не битиса а дође јој вакати за полазак Нушић, 4. покр. (в. *бајерисајти*)⁴ „упропастити, уништити, проћердати”: Красне ципуле битисаја на онуј кишу Лесковац, збирка речи, 1900 (све РСА).

Из наведених примера у РСА пада у очи да је глагол *бијисајти* у значењу „постојати, трајати” посведочен у књижевном језику, док су за друго значење бројне потврде из народног језика, пословица, песама, загонетака. Такође, у одредници *бијисајти*² изворно значење „проћи” везано је, готово искључиво за спој овог глагола и глагола *бијти*, док се у другим случајевима он користи самостално.

И РМС бележи две засебне одреднице, *бијисајти*¹ и *бијисајти*², с том разликом што је овде у првој одредници дато значење „проћи, нестати”:

*бијисајти*¹ рф. тур. „проћи, нестати; умрети пропасти” Змај, НП Вук, *бијисајти*² имрф. „постојати, живети” Матош, А. Харамбашић, све РМС.

Поред стандардних описних речника који доносе потврде и из књижевног језика, овај глагол посведочен је и у једном броју дијалекатских речника.

Прву потврдну доноси Глиша Елезовић, у облику *бијисајти* рф. „окончати, свршити; нестати, ишчезнути; пропасти, уништити се”: Наше је било и битисало, од тур. *bitmek* (Косово, Елезовић).

Са ареално блиског терена је и пример из речника васојевићког говора, *бијти#сајти* имрф. (тур. *bitmek*), али овога пута у имперфективном виду и у значењу „опстајати, постојати” (Васојевићи, Боричић).

У Ускоцима је забележено *бијисајти*¹ имрф. у суженијем значењу „животарити, мучити се” и *бијисајти*² рф. (тур. *bitmek*) „проћи, минути” (Ускоци, Станић).

У говору Бачких Буњеваца у оквиру једне одреднице нашла су се оба значења, а глагол је дефинисан само као имперфективан: *бијисајти* имрф. 1. „постојати”: Битисали су док су заједно били. 2. „проћи”: Изр. Било и битисало „било па прошло” Бачки Буњевци (Reić/Vačlija).

Лексикографски третман

Овај преглед потврда у речницима сведочи нам о неуједначеном лексикографском третману глагола *бијисајти*. Као једну одредницу наводе је Вук, РЈА, Елезовић и Боричић, али они имају и само једно значење. Исти је случај и са Бенешифевим речником, који међутим има оба значења, као и *Речник говора Бачких Буњеваца*.

⁴ Глагол *бајерисајти* „упропастити” такође је турцизам, од *batmak* „id.”, које је каузатив од *batmak*, етимона глагола *бајисајти* (в. напомену 3) (ЕРСЈ 2:242, s.v. батарисати).

Као две одреднице, од стандардних речника, наводе их РСА, РМС, али и дијалекатски Ускочки речник.

О проблему лексикографског третмана овог/ових глагола писали су Милан Шипка и Иван Клајн. Оба аутора се залажу за третирање овог глагола као јединственог и сматрају да је разлика у значењу последица „накнадног семантичког развоја првобитног турцизма, услед укрштања с глаголом *биџи*.” (Клајн 2003: 341–342), па да се, сходно томе, у речницима он и треба обрађивати под јединственом одредницом.

Етимологија

Разлика у лексикографском третману овог глагола у непосредној је вези са тумачењем његовог порекла. Иако оно у описним речницима није увек експлицитно исказано, из самог одређења аутора ових речника да ли да се супротна значења глагола *биџисаџи* сместе под једну или две одреднице имплицитно се може ишчитати етимолошки суд:

- једна одредница претпоставља да се различита значења тумаче као семантички помак основног значења глагола *биџисаџи*⁵, док
- две одреднице претпостављају да се ради о хомонимима, дакле о суштински разнородним или о формално-семантички осамостаљеним речима.

То значи да треба посегнути за етимологијом у покушају да се разреши дилема око лексикографског третмана глагола/глагола *биџисаџи*.

У етимолошким речницима недвосмислено је дато турско порекло глагола *биџисаџи* у значењу „проћи, нестати”⁶.

Тако Шкаљић у свом *Рјечнику турцизама* доноси глагол *биџисаџи* само у значењу „угинути, умрети; проћи минути” и изводи га од тур. *bitmek* „свршити, завршити; нестати, пропасти” (Škaljić 146). Непомињање значења „постојати, трајати, живети” може се протумачити као негативан етимолошки суд о турском пореклу, по свему судећи, по Шкаљићу, хомонимног глагола. И Скок за глагол битисати у овом значењу даје истоветно тумачење (Skok 1: 163). Од референтних речника страних речи овај турцизам, бележе Клаић и нови речник страних речи Клајна и Шипке (Клајн/Шипка), док се код Вујаклије не помиње.

И у свим описним речницима који раздвајају значења у две одреднице, за „проћи, минути” наводи се турско порекло.

Ово, у основи исправно етимолошко објашњење може се и допунити. Пре свега, са формалне тачке гледишта исправније би било домаћи глагол изводити од турске перфекатске основе *bitti*, а не од инфинитива *bitmek*, како

⁵ О проблему одређивања одредничке речи у једнојезичним речницима в. Николић 2002: 51.

⁶ Од тур. *bitmek* порекло воде и буг. *битим* т., *битисвам* „довршити, окончати”, алб. *bitis* „довршити”, арум. *bitisire* поред *biçire* „довршити”, а од тур. каузатива *bitirmek* „довршити” буг. *bitirgисвам*, рум. *bitirnea* f. „реквизиција”, *bitirdisi*, *beterdisi* „реквирирати” (Skok 1: 163).

то чине сви етимолошки речници, јер је управо перфекатска основа далеко чешћи непосредни етимон глаголских позајмљеница турског порекла⁷. Томе у прилогу сведочи и графика мак. дијал. глагола *биџиџиса* „завршити” у примеру: Сториле свадбата и биттисале, му дал царот една кочија... (Јашар-Настева 2001: 111), као и буг. *биттис(в)амъ* „завршити, окончати” (Геров)⁸.

Управо у контексту турске перфекатске основе *bitti* треба поменути и турски израз *oldu bitti* и турцизам који од њега води порекло, *олџи-биџи!* interj. „би и прође” (Škaljić 501). Овај израз могао је допринети стварању фразе *било* и *биџисало* која би представљала његов полукалк – тур. *oldu* (3. лице перфекта глагола *olmak* „бити”) преведено је домаћим *биџи*, док је турцизам *биџисаџи* задржан, можда и због сазвучности са *биџи*.

Спорно је међутим етимолошко тумачење глагола *биџисаџи* „постојати”. Код овог значења не упућује се на порекло у описним речницима, из чега се, такође имплицитно, закључује да ову лексему аутори сматрају речју домаћег или барем нејасног порекла⁹.

Од етимолошких речника ово значење помиње Скок, под одредницом *биџисаџи* у значењу „не бити више” где каже да је „овај балкански турцизам (од *bitmek* „проћи, не бити више, transire”) на западу код хрватских писаца (и добрих, као Назор) по језичном осјећању доведен у криву везу са *биџи* ... тако да је добио значење „постојати, егзистирати”, против чега је Маретић. Премда је *биџисаџи* рf., створио се апстрактум *биџисање* n. „егзистенција, постојање”. У том значењу употребљава га Назор у *Page* 251, 36: *гочекују ново биџисање*. Та изведеница није потврђена на истоку јер *биџисаџи* није имперфективан глагол” (Skok 1: 163).

Сличан став о овом глаголу има и Иван Клајн који за значење „постојати, живети” каже да „нема сумње да је то накнадни семантички развој првобитног турцизма, услед укрштања с глаголом *биџи*.” (Клајн 2003: 341–342).

Такође се и Шипка 2002: 158–159 залаже да овај глагол треба третирати као енантисемичну лексему, дакле, као једну реч са два супротна значења.

Са етимолошке тачке гледишта проблем тумачења глагола *биџисаџи* у два различита значења може се формулисати на следећи начин:

- уколико је појава супротних значења последица енантисемије самог глагола *биџисаџи* „проћи”, онда се ради о јединственој лексеми чије је једно значење плод семантичког утицаја глагола *биџи* и у том би случају лексикографски било исправно наводити је као једну одредницу.
- уколико се, пак глагол *биџисаџи* тумачи као семантички, али и као формални контаминат турцизма *биџисаџи* „проћи” и домаћег *биџи* „постојати, живети”, од кога је добио имперфективни вид и

⁷ Код овог глагола перфекатска основа замагљена је чињеницом да се инфинитивна основа завршава на *-i*, иза којег следи наставак *-ti* што доводи до стварања геминате, недовољно препознатљиве у позајмљеници.

⁸ Уп. такође и алб. *bitis* „завршити” (Boretzky 1976:27).

⁹ У РСА, РМС, па и наведеним дијалекатским речницима етимологија се, мање-више доследно, бележи код речи страног порекла.

значење, онда би било исправније наводити их у речницима као засебне одреднице.

У оба случаја пресудну улогу су одиграли процеси народне етимологије због сазвучности глагола *биџи* и *биџисаџи*, чему је допринела примарна заједничка употреба ова два глагола у изразу *било* и *биџисало*, како је и наведено код Вука.

Са становишта методологије савремене етимолошке лексикографије исправније би било ове глаголе третирати као две лексеме, турцизам и контаминат, посебно стога што је овде, по свему судећи, енантисемија секундарна, пре последица него узрок, зависна од значења глагола *биџи*, док је контаминација примаран и пресудан фактор за формирање новог значења.

Осим тога, већ уочена промена вида, од првобитног перфективног¹⁰ до доцнијег имперфективног, такође би ишла у прилог томе да се ове две речи у лексикографским приручницима раздвојено обрађују. Уосталом, лексикографска пракса се већ увелико приклонила том принципу независно од лексиколошке теорије и норме.

Језичка норма и савремена пракса

Што се тиче нормативистичког приступа, овако неубичајена ситуација каква је забележена код глагола *биџисаџи* заинтересовала је лингвисте још 1924. године. Тада Маретић у *Језичном савјетнику* пише да је „*биџисаџи*, *биџишџем* глагол узет из турског језика и значи: проћи, на пр. у пословици: било и битисало, т.ј. било и прошло; не ваља дакле узимати тај глаг. у значењу: постојати, ексистирати, на пр. *Бој биџише*.” (Maretić 4). У то време, код лингвиста, а могуће и у народу, постојала је још увек свест да је довођење у везу глагола *биџисаџи* и значења „постојати” очигледан пример народне етимологије.

Савремена језичка пракса показује управо супротну ситуацију. У недостатку нових лексикографских извора најбољи подаци о употреби глагола *биџисаџи* могу се наћи на Интернету где се глагол *биџисаџи* и његова најчешћа изведеница, глаголска именица *биџисање*, употребљавају искључиво у значењу „постојати”:

С друге стране, тло малих острва на којима битише Венеција се снзило за 23 центиметра, у последњих сто година. (Вечерње новости). <http://www.novosti.co.yu/code/navigate.php?id=10&status=jedna&vest=73272&datum=2006-09-13>

Црна Гора је млада европска држава која на међународној сцени самостално битише тек неколико мјесеци. (Република). <http://www.republika.cog.yu/naslovna.phtml?akcija=vijeat&id=57974>

¹⁰ Турцизми настали од турске перфекатске основе и суфикса *-саџи*, претежно су свршеног вида, мада има и исвршених, као и оних који су забележени у оба вида.

„Битисати ил не битисати, питање је сад?” Јерговић нам доноси анегдоту о „битисању”... самоуправог социјализма (Вјесник). www.vjesnik.hr/Pdf/2003%5C05%5C17%5C1_2A12

У најјужнијем делу Шумадије, између две Мораве битише варош лепих имања. (Глас Јавности). arhiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2002/03/02/srpski/SR02030101.shtml-42k-

У рају библијски бог је завештао Адаму: „од дрвета спознаје добра и зла не једи, јер оног дана, када га окусиш, смртно ћеш умрети” (Битисање 2: 17). (Погледи). <http://www.pogledi.co.yu/diskusije/viewtopic.php?p=38737&>

Истерао је Адама и Еву из раја. Због чега? Зашто? Па ево зашто (Битисање 3: 22): И рече Господ Бог: Ето, Адам је постао као један од Нас, познајући добро и зло; и сада да не протеже он своју руку, и да не узме такође са дрвета живота, и не окуси, и да не почне вечити живот. (Погледи). <http://www.pogledi.co.yu/diskusije/viewtopic.php?p=38737&>

„Реч је о идеји стварања књиге украјинског народа, својеврсне књиге постања, књиге битисања једне заједнице, сагледане кроз призму националног, али и ауторског мита.” (Из рада *Олександр Довженко и његов мит Украјине* Људмиле Поповић) http://www.rastko.org.yu/rastko-ukr/au/popovic_dovzenko.html

„Да ли је потребно доказивати да овај псалмски стих не намеће никаква временска ограничења Беспочетноме и Вечноме Богу нити уводи икакве хронолошке категорије у Биће и битисање Творца времена и света?” (Из текста Епископа бачког др Иринеја Буловића, Православни мисионар, бр. 172, 1986). <http://www.lazarica.org.yu/Teologija%20danas/Rodjenje%20-%20Bulovic.htm>

Једне људе сам волио, искрено и готово побожно, а о другима сам размишљао, онако и онолико, колико су плјенили моју знатижељу искреном науку да спознам њихово битисање, између уздаха и мудрости... (Мустафа Смајловић, Грџић, *Мосџ*, Часопис за образовање, науку и културу, 119/30, Мостар 1999). <http://www.most.ba/030/031.htm>

Ако разумијеш ти ово: што човјечанство воли више битисање, више се уништава... http://wikisource.org/wiki/Isu%C5%A1ena_kalju%C5%9Aa/Na_dnu/Dio_drugi/XI.

Губљење првобитног значења „нестати, проћи” сведочи о томе да у оквиру једног хронолошког нивоа у језичкој пракси код хомонима – или супротних значења једне исте речи – долази до фаворизације једног од значења, тј. да језичка пракса тежи да смањи могућност комуникацијске забуне.

Тakoђе, на основу претраге веб страница на којима се појављује глагол *биџисаџи* стиче се увид да је његова употреба управо у овом значењу готово подједнако раширена на сајтовима из Босне и Херцеговине и из Србије, а само нешто мало мање заступљена на хрватским.

Поменућемо и једну занимљивост везану за савремену употребу именице *биџисање*, која можда најсликовитије одражава до какве, готово апсурдне језичке ситуације могу довести паретимолошки процеси и недовољно познавање српског језика. У теолошкој литератури, на веб страници часописа *Појлеги*¹¹ именица *биџисање* користи се као идиосинкретски превод са руског језика за старословенско и црквенословенско *бытиџи*¹², према грчком *γενεσις*, не водећи рачуна о добром и устаљеном преводу *јосџање*.

¹¹ В. горе два примера са веб странице овог часописа.

¹² Уп. Даничић 95.

Могући разлози за увођење глагола *биџисаџи* и глаголске именице *биџисање* под семантички опсег глагола *биџи*

Поред проблема порекла и лексикографског третмана, намеће се још једно интересно питање везано за разматрани глагол: који су то разлози, поред паретимолошких процеса, довели до стварања глагола *биџисаџи* у значењу „постојати, живети” и допринели да оно данас потпуно потисне примарно значење „проћи”? Један од њих свакако лежи и у недовољној просторањености турцизма и његовој релативној ограничености на израз *било* и *биџисало*.

Но, разлоге такође треба тражити и у самом глаголу *биџи* чије је поједине семантичке садржаје и функције преузео глагол *биџисаџи*. Он је заправо попунио неке од функционалних празнина које глагол *биџи* није могао да изрази. Једна од њих проистиче из чињенице да глагол *биџи* у стандардном језику гради презент од суплетивне основе, те да нека од значења готово да у изворима и нису забележена у том времену. То се управо односи на значење „трајати, постојати”: Али му царство не беше за дуго Даничић, Тако стаде, не било за дуго, Зима прође, а пролеће дође НП Вук (РСА) и др. Управо је у том значењу глагол *биџисаџи* веома фреквентно потврђен баш у презенту: Све оне милијарде парасита, што на стаблу битишу, не могу да успоре и зауставе растења Крлежа (Венешић), У кршевима црногорским битише, удаљен од тековина културе (РСА).

Употреба глагола *биџисаџи* у овом контексту уместо синонимних *јос-џојати*, *живеџи* условљена је потребом да се успостави етимолошка веза са глаголом *биџи*. Када то није могуће, посеже се за паретимолошким механизмом, као у овом случају.

Такође, именске изведенице у етимолошкој вези с глаголом *биџи* у пракси су се показале неадекватнима да искажу семантичку нијансу „трајања, постојања, живљења”. Неке од њих стога што им је семантика специјализована за друга значења, попут речи *биће*, које превасходно значи „створење”, затим *биџи*¹³ најраспрострањеније у значењу „суштина”. Код других се ради о позајмљеницама из руског или црквенословенског, као што је *биџије*¹⁴; неке пак, као *бивсџиво* представљају теолошки термин изведен од другог глагола, *бивсџивоваџи*. Већина ових именица заправо никада нису биле део корпуса народног говора, већ спадају у учене речи, филозофске или теолошке термине. Семантику „трајања, постојања, живљења” на једноставан начин исказује глаголска именица *биџисање* што је, без сумње, један од главних разлога њене веома фреквентне употребе у савременом језику.

¹³ Скок каже да је *биџи* апстрактум, филозофски термин, потврђен од 16. и 17. века. Од ове именице су изведене *биџак* п. и *биће* (ова од 14. века). Као теолошки термин створен је апстрактум на *-сџиво*: *бивсџиво*, од *биваџи*. Све ове изведенице тумачи као преведенице од лат. *essentia < esse*, „бити” (Скок 1: 160, s.v. *biiti*), уп. и ЭССЯ 3: 155–158.

¹⁴ Ову реч Стијовић 1992:145 карактерише као црквенословенизам, док се у РНЈ не даје никакав коментар о пореклу. На прасловенском нивоу облик *биџије* своди се на **буџје*, што је у српском језику дало *биће*. Бугарско *битиџе* и македонско *битише* тумаче се као књижевне позајмљенице из руског (ЭССЯ 3: 156–157).

Закључак

На крају, после свега реченог, да ли је добијен одговор на питање постављено у наслову: *биџисаџи* – „постојати” или „нестати”? Најједноставнији одговор био би: и „*јосџојати*” и „*несџаџи*”. Наиме, на основу прегледа лексикографског третмана, етимолошких тумачења и савремене праксе глагол *биџисаџи* требало би третирати као две засебне лексеме, једну као архаизам у значењу „проћи, нестати” и другу као савремену, фреквентну реч у значењу „постојати, трајати, живети”. Остаје ипак питање да ли су најједноставнија решења и најисправнија и најаргументованија.

Кључне речи: српски језик, етимологија, лексикографија, семантика, паретимологија, турцизми, *биџисаџи*.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

- Боричић** – В. Боричић Тиврански: *Рјечник васојевићкој јовора*, Београд 2002.
- Вујаклија** – М. Вујаклија: *Лексикон сџраних речи и израза*, Београд 1980³.
- Вук 1818** – В. Стефановић Караџић: *Срџски рјечник*, Беч.
- Вук 1852** – В. Стефановић Караџић: *Срџски рјечник*, Београд 1898³.
- Геров** – Н. Геров: *Речник на бџларскиј език I–IV; Дополнение*, Пловдив 1895–1908, репринт Софија 1975–1978.
- Даничић** – Ђ. Даничић: *Рјечник из књижевних сџарина срџских I–III*, Београд 1863–1864.
- Елезовић** – Г. Елезовић: *Речник косовско-меџохиској дијалекџа*, СДЗБ 4/1932, СДЗБ 6/1935.
- ЕРСЈ** – *Еџимолошки речник срџској језика*, Београд 2003–.
- ЭССЯ** – *Еџимолоџическиј словарь сџянских јзыков*, Москва 1974–.
- Јашар-Настева** – О. Јашар-Настева: *Турскиџе лексички елементи во македонскиџој јазик*, Скопје 2001.
- Клајн 2003** – И. Клајн: *Творба речи у савременом срџском језику 2*, Београд.
- Клајн/Шипка** – И. Клајн, М. Шипка: *Велики речник сџраних речи и израза*, Нови Сад 2006.
- Николић 2002** – М. Николић: Тешкоће при утврђивању одреднице у речницима српског језика, *Међународни научни скуџ о лексикоџрафији и лексиколоџији – Дескриџивна лексикоџрафија сџандардној језика и њене џеоријске основе*, Нови Сад – Београд, 49–56.
- РМС** – *Речник срџскохрвајскиџој књижевној језика 1–6*, Нови Сад / Загреб 1967–1976.

- РНЈ** – *Речник језика Петра II Петровића Њеиоша*, уредник М. Стевановић, Београд 1983.
- РСА** – *Речник српскохрватској књижевној и народној језика САНУ*, Београд 1959–.
- Станић** – М. Станић: *Ускочки речник 1–2*, Београд 1990–1991.
- СТИЈОВИЋ 1992** – С. Стијовић: *Славенизми у Њеиошевим њесничким делима*, Сремски Карловци / Нови Сад.
- ШИПКА 2002** – М. Шипка: Енантисемија у српском језику, *Међународни научни скуп о лексикографији и лексикологији – Дескриптивна лексикографија савременог језика и њене теоријске основе*, Нови Сад – Београд, 149–162.

*

- Бенешић** – Ј. Бенешић: *Рјечник хрватског књижевног језика од препорода до I. G. Ковачића*, Загреб 1985–
- Boretzky 1976** – N. Boretzky: *Der türkische Einfluss auf das Albanische*, Teil II: *Wörterbuch der albanischen Turzismen*, Wiesbaden.
- Klaić** – В. Клаић: *Рјечник страних ријечи*, Загреб 1983.
- Maretić** – Т. Марећић: *Језични савјетник*, Загреб 1924.
- Peić/Bačlija** – М. Peić, G. Bačlija: *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad / Subotica 1990.
- RJA** – *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika JAZU I–XXIII*, Загреб 1880–1976.
- Skok** – P. Skok: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Загреб 1971–1974.
- Škaljić** – А. Škaljić: *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Sarajevo 1979⁴.

Snežana Petrović

SERB. *BITISATI* – „TO PERISH, GO BY” OR „TO EXIST”?
HISTORICAL DEVELOPMENT, LEXICOGRAPHIC TREATMENT AND PRESENT-DAY
PRACTICE

Summary

The paper offers an analysis of the historical development of the semantic dichotomy of the verb *bitisati* „to perish, go by” and „to exist” by tracing its treatment in Serbian lexicography. Two approaches are present in dictionaries: one that treats two different meanings as a semantic development within one word, and the other that treats the word *bitisati* in those meanings as separate homonymous lexemes. Based on the etymological analysis the paper stands for the second approach and argues that it be applied in descriptive as well as in etymological dictionaries. The paper also provides possible explanation of the process in which the verb *bitisati* and the noun *bitisanje* have been incorporated into the semantic field of the verb *biti* „to be, exist”.